

Posudok habilitačnej práce

PhDr. Gabriela Mihalková, PhD.: K poetike slovenskej poviedky v 60. rokoch 20. storočia

Už na tomto mieste si dovoľím – hoci aj v rozpore s úzom posudku – vyjadriť svoj postoj k práci Gabriely Mihalkovej v kontexte habilitačného konania. Na základe tejto práce odporúčam, aby autorka bola udelená vedecko-pedagogická hodnosť docent. Dôvodom, prečo je už na začiatku to, čo by malo byť na konci, je skutočnosť, že prácu možno posudzovať v dvoch kontextoch, teda ako prácu kvalifikačnú, postupovú, ale aj ako rukopis budúcej monografie. Ide o kontexty, ktoré celkom nekooperujú, v každom z nich sa ten istý text stáva niečím iným. V súvislostiach habilitačného konania sa uplatňujú aj nároky, ktoré sú pre publikovanie irelevantné a dokonca kontraproduktívne. Pokladám za potrebné tieto dva kontexty oddeliť, pretože v ich rámcoch sa naplňujú dve rozdielne funkcie. Výsledkom ich zámeny či prekríženia je knižná produkcia, ktorá sa vracia, odkiaľ vyšla, teda publikačná činnosť, ktorá slúži hlavne ako potrava pre systémy hodnotenia akademickej prevádzky. Preto sa v prvej časti posudku zameriam na vzťah práce G. Mihalkovej k nárokom habilitačného konania, poznámky v druhej časti sa budú týkať jej publikačného potenciálu.

V kontexte habilitačného konania jednoznačne oceňujem dôkladnosť, takpovediac vypracovanosť predloženého textu. Je nielen prínosom k problematike (60. roky), ktorá, pokiaľ ide o pozornosť domácej literárnej vedy, rozhodne nestála bokom a od 90. rokov sa ocitla v centre (prinajmenšom literárnohistorického a interpretačného prístupu). Práca zároveň vypovedá o autorky, o jej dôkladnej príprave, o tom, čo všetko vie tak o báze „materiálovej“, ako aj teoretickej a metodologickej. Tento druhý predpoklad zvládnutia témy preukázala najmä v prvej kapitole (K žánrovým a literárnohistorickým podobám poviedky), kde si medzi množstvom často protikladných prístupov k problematike poviedky a rôznorodých definícií dokázala nájsť produktívne prostriedky pre vlastný výskum. Na materiálovej úrovni je svedectvom autorkinej dôkladnosti porovnanie časopiseckých a knižných verzií niektorých próz. Užitočným v tomto smere je prieskum časopisecky publikovaných próz, ktoré autori nezaradili do knižných vydání. Ukazuje, ako boli v závere 50. rokov mladí prozaici ešte ukotvení v končiacom sa desaťročí, aká namáhavá bola ich cesta k vlastnému výrazu, ktorý sa stal charakteristickým pre 60. roky.

Hlavným priestorom, v ktorom sa jej výskum pohybuje, je genologická problematika. Aj tu je potrebné vrátiť sa k už spomenutej dôkladnosti a oceniť, že autorka k téme pristúpila

bádateľsky poctivo. Stretla sa s problematikou žánrovej diferencie, nevyhla sa jej (napríklad neutrálnym pomenovaním „krátka“ či „kratšia próza“), za východisko si zvolila poviedku a rozhodla sa ju vymedziť vo vzťahu k iným žánrom a žánrovým realizáciám. Jej práca má v tomto ohľade okrem poznávacej aj pedagogickú relevanciu. Mihalková postupovala od teoretickej reflexie, v rámci ktorej našla aj uplatniteľnú metodológiu (Pilař), k vybranému reprezentatívne mu korpusu krátkych próz 60. rokov, resp. hlavne ku knižným súborom krátkych próz, ktoré interpretovala tak, aby získala potrebné údaje do indexového rámca ako základu pre určenie žánrovej príslušnosti. Rozumiem tomuto postupu ako snahe o exaktnosť, snahe spresniť a na základe menej vágnych kritérií spevniť rozkolísané žánrové povedomie. Ide o proces, v ktorom sa kvantifikuje *kvalitatívny*, na kontext *diela ako celku* tesne naviazaný ukazovateľ, teda význam. Ak tento postup a ním stanovené kritériá chápeme orientačne, je to v poriadku, absolutizácia by bola scestná. Istá voľnosť pri stanovovaní „kvantity“ je nevyhnutá, veď takto je formulovaná aj časť kritérií. Ako príklad uvediem „všednosť témy“ a prácu s ňou pri Johanidesovi: často frekventovaný motív smrti je tu vyhodnotený ako „výnimočná udalosť“, no ide o jej chápanie v každodennom živote (aj tu by sme mohli súhlasiť s jej výnimočnosťou – málokedy sa smrť v živote človeka objavuje častejšie ako raz za život –, ale môžeme ju spochybniť, pretože sa týka každého). Podstatnejšie je, že literárne dielo prehodnocuje životné konvenčné významy a buduje si vlastnú významovú hierarchiu, takže každý motív sa ako „výnimočný“ či „bežný“ zhodnocuje v kontexte a významoch, ktoré mu stanovil autor (v Johanidesovej próze Potápača priťahujú pramene mora je smrť skôr bežnou vecou, resp. takto na vlastnú smrť reaguje postava). Asi len jedno z kritérií je celkom kvantifikovateľné, a to počet strán (neplatí tvrdenie zo s. 30, že ide o „relatívne údaje“, pretože spoľahlivou základňou je tu normostrana, 1800 znakov). Vzhľadom na zvolený kvantifikačný postup by som privítal v práci jednu inštruktívnu kapitolu, ktorá by na ploche jednej poviedky dôkladne preverila použiteľnosť zvolených kritérií. Pracuje sa tu s príliš veľkým „objemom“ materiálu, s rozsiahlym množstvom „vstupných dát“ (8 zbierok krátkych próz, čo predstavuje cca 90 próz z knižných súborov, pričom pracuje aj s ďalšími mimo tohto kontextu).

Genologická problematika je jadrom práce, tá však sa však venuje aj ďalším kontextom. K relevantným patria interpretačný, literárnohistorický a axiologický. Interpretácie sú najambicióznejšou a na niektorých miestach najpodnetnejšou časťou práce – tam, kde autonómne hovoria k vybraným prózam pomimo vyššie zmienených kvantifikačnogenologických rámcov (dobrá je napríklad záverečná sumarizujúca kapitolka o Kuželovi).

Inak interpretácie charakterizuje napätie medzi bázovým teoretickým zadáním práce (žánrová problematika) a výkladom konkrétnych diel ako autonómnych významových celkov. Vzhľadom na už spomenutý objem „materiálu“ interpretácie často nenachádzajú priestor na uchopenie diela v jeho významovej jednote a autonómnosti a sú len podkladom zovšeobecňujúcich zistení. Rekonštrukcia historického kontextu je akceptovateľná, hoci sa pohybuje v už známych rámcoch. Netvorí však ťažisko práce, preto aj niektoré problematické formulácie radikálne neznižujú jej úroveň. Často ide o excerpciu toho, čo už poznáme zo sekundárnej literatúry (tu by práci prospela redukcia, napr. rozsiahlych prerozprávaní peripetií časopisu *Mladá tvorba* na s. 47 a ď.). Niektoré formulácie sú nepresné, akoby rekonštrukcia prebiehala iba v širokých rámcoch desaťročí, a to aj v prípade doby, pre ktorú bola charakteristická vyššia vývinová dynamika (niekedy z roka na rok). Tak napr. formulácia, venovaná roku 1969 („Ide o čas, keď sa v priestore dovtedy prevládajúcej oficiálnej metódy socialistického realizmu už výrazne etablovala odlišná poetika...“, s. 148) sugeruje chybný dojem, že socialistický realizmus mohol mať ešte aj v druhej polovici 60. rokov nejakú relevanciu.

Mihalkovej text ako funkčná súčasť habilitácie nevzbudzuje pochybnosti o pozitívnom výsledku tohto konania. Dovoľm si preto pridať ešte niekoľko poznámok k jeho publikačnému potenciálu. Základným problémom by v tejto súvislosti bola rozkošatenosť práce. Je legítimná ako súčasť postupovej práce, kde sa od uchádzača vyžaduje, aby predstavil čo najširšie portfólio vedomostí a zručností, stáva sa však problematickou v rámci knižného výstupu. V tejto podobe by bola čitateľsky úmornou. Platí to najmä pri opakovaných enumeráciách kvantitatívnych údajov (dostatočne ich prezentujú prehľadné tabuľky v závere, to, čo je v nich, netreba opakovať v texte). Pre publikovanie je aj prvá kapitola dosť ťažkopádna, prehustená. Pokiaľ ide o jazyk a terminológiu, treba uvážiť, na ktorých miestach sa inak väčšinou vecný a precízny výraz mení na žargón. V súvislosti s odlišením rôznych časových štruktúr upozorňujem, že „historický“ čas nie je synonymum času „lineárneho“, podobne ako nie každá minulosť je historická. Konkrétne vymedzenie dátumom a letopočtom (napr. u Vilikovského „8. ledna 1922“) dianie nehistorizuje, iba časovo lokalizuje (inak by to bolo napr. pri dátume 21. 8. 1968, ten má svoju zrejmú historickú príznakovosť). Ide však o jednotlivosti na úrovni konkrétnych formulácií, s ktorými si dobrá redakcia ľahko poradí. Platí to napr. pre spojenie „postupné rozkrývanie epifánie“ (s. 78), pretože to, čo sa vyjavuje postupne, ťažko možno nazvať zjavením.

V práci sa uplatňuje aj hodnotový aspekt. Nevieť presne zhodnotiť jeho produktivnosť v teoreticky a historicky zameranej reflexii, viem, že intervenuje aj do tejto oblasti, ale skôr vo forme predpokladovej, týkajúcej sa osobných motivácií (prirodzene sme náchylní skúmať tvorbu, ktorú považujeme za hodnotovo relevantnú, ktorá nás subjektívne oslovuje). Zhodnocovanie diel na základe ich konštrukčno-významových charakteristík považujem za problematické. Nemožno povedať, že by u Mihalkovej dominovalo, ale tam, kde sa objavuje, to vyzerá tak, že teoretické (genologické a iné) rámce neposkytujú potrebnú oporu pre kritický výkon. „Hodnotenie“ sa v takýchto prípadoch deje s vedomím vývinovej relevancie diela, čo je situácia zásadne odlišná od tej, v ktorej prebieha aktuálna (dobová) kritická prax. V práci niekedy nie je zrejmé, či ide o odlišenia typologické alebo hodnotové. Diferenciácia „tradičnej verzus experimentálnej narácie“ (s. 149) má svoju oporu v literárnokritickej praxi 60. rokov (M. Šútovec) a je problematická napríklad u Johanidesa (nielen s ohľadom na knihy nasledujúce po *Súkromí*, ale už vo vzťahu k práve tejto zbierke, ktorá ani v dobových kritických hodnoteniach určite nebola „... prózou skutočnosť len vonkajškovo opisujúcou a reprodukovajúcou“, s. 225 – naopak sem by, podľa časti dobovej reflexie, patril skôr Šíkula).

Uvedené výhrady smerujú k možnému knižnému publikovaniu práce. Môžu sa stať aj podnetom pre diskusiu v rámci habilitačného konania. Pri tejto príležitosti by som sa Gabriely Mihalkovej chcel spýtať, či v práci prezentované výsledky výskumu (žánrová charakteristika) by boli odlišné v prípade, ak by sa kvantifikácia („indexovanie“) uplatnila na každú prózu zvlášť, bez ambície určiť žánrový profil zbierky ako celku?

Navrhujem, aby **PhDr. Gabriele Mihalkovej, PhD.** po úspešnej obhajobe habilitačnej práce K poetike slovenskej poviedky v 60. rokoch 20. storočia **bol udelený** vedecko-pedagogický titul docent v študijnom odbore **2.1.23 teória literatúry a dejiny konkrétnych národných literatúr.**

Bratislava 15. 2. 2019

Doc. Mgr. Vladimír Barborík, CSc.